

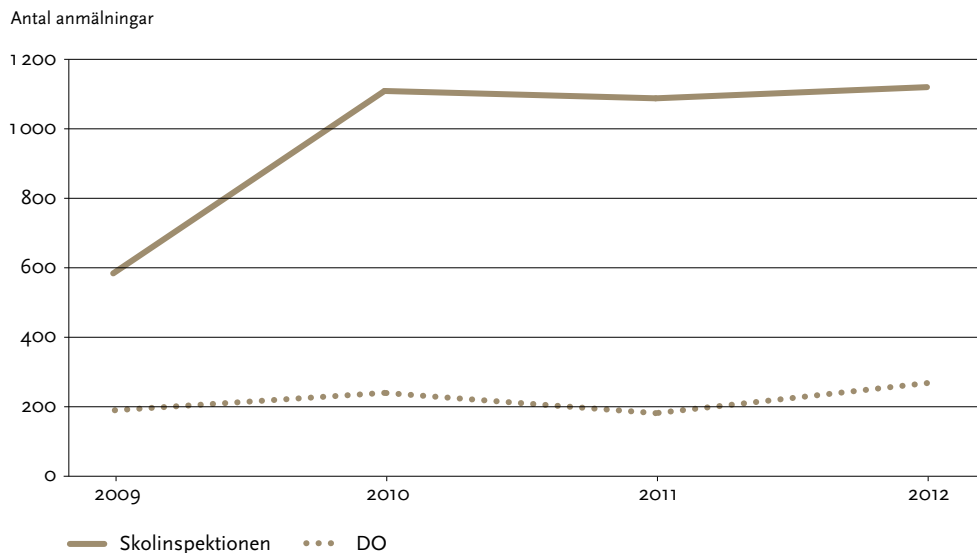
Bilaga 1 Statistik om antalet anmälningar om kränkande behandling, diskriminering och trakasserier

I denna bilaga redogörs för statistik om antalet anmälningar om kränkande behandling och trakasserier som inkommer till Skolinspektionen/BEO och till DO samt statistik om antalet överförda ärenden mellan myndigheterna.

Antalet anmälningar

I diagram 1.1 presenteras antalet inkomna anmälningar om kränkande behandling till Skolinspektionen och antalet anmälningar om diskriminering inom utbildningsområdet till DO åren 2009–2012. De inkomna ärendena till DO avser inkomna ärenden inom hela utbildningsområdet, det vill säga inte bara skolområdet. Anmälningarna kan även handla om andra former av diskriminering än trakasserier och sexuella trakasserier.¹

Diagram 1.1 Antalet inkomna anmälningar om kränkande behandling till Skolinspektionen samt antalet anmälningar om diskriminering till DO 2009–2012²

¹ DOs faktagranskning 2 2013-11-08.

² E-post från Skolinspektionen 2013-06-20, e-post från DO 2013-09-06.

Av statistiken framgår att de allra flesta anmälningar kommer in till Skolinspektionen. Drygt 1 000 anmälningar per år kommer in till Skolinspektionen jämfört med 200–300 anmälningar per år till DO. Det kan bero på att Skolinspektionen är den naturliga myndigheten för framförallt elever och föräldrar att vända sig till i skolfrågor. Enligt DO är mörkertalet vad gäller diskriminering stort och endast en begränsad andel av de personer som känner sig diskriminerade anmäler det.³

Antalet inkomna ärenden till Skolinspektionen om kränkande behandling har ökat över åren. Det beror, enligt Skolinspektionen, på att det har blivit lättare att anmäla via webben och att medvetenheten om möjligheten att anmäla har ökat bland allmänheten i och med inrättandet av BEO 2006.⁴ Under de senaste två åren har antalet anmälningar varit relativt stabilt.

Fördelning av antalet ärenden inom Skolinspektionen

Inom Skolinspektionen görs en fördelning av ärenden som innehåller kränkande behandling. BEO utreder ärenden som enbart innehåller uppgifter om kränkande behandling medan myndighetens regionkontor utreder ärenden som innehåller uppgifter om kränkande behandling och någon annan anmälningsgrund. En vanlig annan anmälningsgrund är exempelvis rätten till särskilt stöd eller långvarig frånvaro. Fördelningen av ärenden mellan de olika kontoren presenteras i tabell 1.1.

Tabell 1.1 Antal ärenden om kränkande behandling som har inkommit och beslutats på Skolinspektionen 2012 fördelat på BEO och regionkontoren

Avdelning	Inkomna 2012	Beslutade 2012
BEO	520	302
Göteborg	138	62
Linköping	57	17
Lund	160	33
Stockholm	197	31
Umeå	44	12
Total	1 116	457

Ungefär hälften av alla ärenden som rör kränkande behandling är rena kränkingsärenden och utreds av BEO. Regionkontoret i Umeå utreder minst antal

³ Diskrimineringsombudsmannen (2013b) s. 20.

⁴ Skolinspektionen (2012a) s. 5f.

ärenden med drygt 40 ärenden per år medan Stockholm, Göteborg och Lund utreder 130–200 ärenden årligen.⁵

Antalet ärenden som förs över mellan Skolinspektionen/BEO och DO

I tabellen nedan presenteras antalet ärenden om kränkande behandling som har förts över av Skolinspektionen/BEO till annan myndighet. Ärenden förs över till annan myndighet om frågan faller utanför Skolinspektionens tillsyn eller om det är ett ärende med både kränkande behandling och trakasserier, men att trakasserierna överväger. I Skolinspektionens statistikdatabas registreras inte vilken myndighet ärendet har förts över till. Enligt Skolinspektionen har majoriteten av dessa ärenden förts över till DO.⁶ I tabellen presenteras också antalet ärenden som har överlämnats från DO till Skolinspektionen/BEO.

Tabell 1.2 Antal ärenden om kränkande behandling som har förts över från Skolinspektionen till annan myndighet samt ärenden som förts över från DO till Skolinspektionen/BEO⁷

År	Ärenden från Skolinspektionen/ BEO till annan myndighet	Ärende från DO till Skolinspektionen/BEO
2010	33	
2011	25	10
2012	16	10
Jan–jun 2013	12	2

Mellan januari 2010 och juni 2013 har 86 ärenden förts över från Skolinspektionen till en annan myndighet och 22 ärenden har förts över från DO till Skolinspektionen. Antalet ärenden som har lämnats över är dock fler än vad som framgår av tabellen.⁸ Statistiken visar inte de ärenden där uppgifter om annan diskriminering än trakasserier överlämnas från Skolinspektionen till DO. Enligt Skolinspektionen lämnas sådana ärenden över i relativt stor omfattning, men syns inte i statistiken ovan eftersom inte hela ärendet lämnas över.

DO har även innan 2011 i ett flertal fall lämnat över hela eller delar av en anmälan till Skolinspektionen/BEO. Exempelvis ärenden som faller utanför myndighetens tillsyn. De delar som har lämnats över har inte handlat om kränkande behandling utan om andra frågor som regleras i skollagen, till exempel rätten till särskilt stöd. DO har

⁵ E-post från Skolinspektionen 2013-08-28.

⁶ ibid.

⁷ E-post Skolinspektionen 2013-08-28, DOs faktagranskning 2013-10-07.

⁸ Skolinspektionens faktagranskning 2013-10-04.

dock inte någon möjlighet att sitt diarium få fram i hur många fall hela eller delar av anmälan har överlämnats. Dessa finns därför heller inte presenterade i tabellen ovan.⁹

Antalet anmälningar som leder till ersättning

Tidsperioden januari 2010–juni 2013 har BEO fattat 150 skadeståndsbeslut. Det motsvarar 6,5 procent av det totala antalet ärenden som BEO fattat beslut i under den granskade perioden.¹⁰ Anledningen till den låga andelen skadeståndsbeslut är främst bevisningsläget och att det inte finns förutsättningar för en framgångsrik domstolsprocess.¹¹ Det högsta beloppet som en huvudman har valt att betala i skadestånd är 246 000 kronor.

BEO har 11 domar som är i laga kraft.¹² Bland BEOs domar finns inte någon där BEO har yrkat om både skadestånd och diskrimineringsersättning.¹³

Sedan 2009 har DO tagit ställning i 20 ärenden inom skolreglerad verksamhet, varav 15 fall rör trakasserier och sexuella trakasserier.¹⁴ I tre av ärendena har DO inte drivit ärendet vidare efter ställningstagandet utan i stället valt att granska skolans arbete för att motverka diskriminering och trakasserier.¹⁵ Det högsta ersättningsbeloppet som en elev har fått i ett utbildningsärende hos DO är 130 000 kronor. Ärendet handlade dock både om trakasserier och kränkande behandling före och efter 2009. Det vill säga såväl under perioden som den nu upphävda barn- och elevskyddslagen var tillämplig, som efter 2009 då diskrimineringslagen och skollagen var tillämplig.¹⁶

DO har en dom från 2010 som gäller både kränkande behandling och trakasserier. Därtill finns fyra förlikningar som rör både kränkande behandling och trakasserier.¹⁷ Dessa gäller emellertid den nu upphävda barn- och elevskyddslagen.

⁹ DOs faktagranskning 2013-10-07 och 2013-11-08.

¹⁰ E-post BEO 2013-09-13.

¹¹ Intervju med beslutsfattare på BEO 2013-06-04.

¹² E-post BEO 2013-09-13.

¹³ Intervju med BEO 2013-08-26.

¹⁴ Varav sex ärenden inkommit till tidigare ombudsmän. Källa: DOs faktagranskning 2013-10-07.

¹⁵ DOs faktagranskning 2 2013-11-08.

¹⁶ E-post DO 2013-09-27.

¹⁷ E-post DO 2013-09-09.

Bilaga 2 Enkät till rektorer

I denna bilaga presenteras genomförandet av Riksrevisionens enkät till rektorer samt svarsfrekvens och bortfall. Enkätens frågor finns sist i bilagan.

Genomförande och utformning

Syftet med enkäten var att ta reda på rektorers uppfattning om statens stöd för att motverka kränkningar i skolan. Under utformningen av enkäten genomfördes en pilotenkät med två rektorer. Dessutom hade Riksrevisionen samråd med Sveriges kommuner och landsting samt med Näringslivets regelnämnd.

Kränkande behandling definieras i enkätens inledning som både kränkningar som enligt skollagen är ett uppträdande som kränker en elevs värdighet samt trakasserier och diskriminering som enligt diskrimineringslagen är ett uppträdande som kränker en elev och har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Populationen

Enkäten var en totalundersökning som omfattade 5 079 rektorer vid grund- och gymnasieskolor och genomfördes i maj 2013. Populationen hämtades med hjälp av Skolverkets skolregister.¹⁸ Riksrevisionen valde att rikta enkäten till rektorer eftersom en stor del av statens stöd i skolfrågor vänder sig till rektorer.

E-postadresserna från Skolverkets skolregister avsåg i de flesta fall skolor och därmed inte rektorer direkt. I en annan pågående granskning¹⁹ har Riksrevisionen haft tillgång till e-postadresser till 1 365 rektorer vars skolor blivit inspekterade av Skolinspektionen under perioden oktober 2011–oktober 2012. I syfte att öka svarsfrekvensen i den här enkäten ersatte dessa e-postadresser, där så var möjligt, den e-postadress till skolan som hämtats från Skolverkets register. Totalt ersattes 943 skoladresser med personliga e-postadresser till rektorer.

¹⁸ Förteckning med namn på skolor, e-postadresser till skolor, typ av huvudman, om det är en grund- eller gymnasieskola, kommunstorlek, samt kommun och län. I förteckningen saknades det e-postadresser till 520 skolor.

¹⁹ Riksrevisionens granskning om Skolinspektionens regelbundna tillsyn.

I skolregistret fanns det 1 873 skolor med icke unika e-postadresser. En icke unik e-postadress kan till exempel bero på att en skola har flera rektorer eller att en person är rektor för flera skolor. I det förstnämnda fallet ska flera enkäter skickas till samma e-postadress eftersom avsikten är att varje rektor ska besvara en enkät var. Däremot bör inte samma rektor få flera enkäter. Mot denna bakgrund togs dubletter bort i möjligaste mån. Urvalet gjordes genom att behålla den skola vars namn kommer först i alfabetisk ordning. Kvar blev 5 073 adressrader med unika e-postadresser till rektorer och skolor som enkäten skickades till. Efter utskick återkom några skolor med information om att de har flera rektorer samt e-postadresser till dessa. Eftersom rektorer är den primära urvalsgrunden lades de rektoreorna till i dessa fall. Behandlingen av personuppgifter har anmälts till Riksrevisionens personuppgiftsombud.

De två nedanstående tabellerna presenterar urvalet fördelat på huvudman samt grund- och gymnasieskola.

Tabell 2.1 Antal individer i urvalet fördelat på huvudman

Huvudman	Antal rektorer
Kommunal	3 866
Landstingskommunal	19
Enskild	1194
Totalt	5 079

Tabell 2.2 Antal individer i urvalet fördelat på grund- respektive gymnasieskola

Huvudman	Grundskola	Gymnasieskola
Kommunal	3 145	721
Enskild	732	462
Totalt	3 877	1 183

Datinsamling

Datinsamlingen gjordes i form av en webbenkät som skickades ut via e-post till 5 073 rektorer den 25 april 2013. Två skriftliga påminnelser skickades ut under maj 2013. Datinsamlingen avslutades den 17 maj 2013.

Svarsbortfall

I enkätundersökningen erhöles 1 603 svar. Svarfrekvensen beräknades till 32 procent. Det har också funnits ett partiellt bortfall för vissa frågor i undersökningen. I tabell 2.3 har urvalet delats in i kategorier som baseras på Statistikersamfundets rekommendationer.²⁰

²⁰ Standard för bortfallsberäkning, Sektionen för Surveystatistik, 2005-01-22.

Tabell 2.3 Resultat av enkätundersökningen

Kategorier	Antal
Svar (S)	1 603
Bortfall (B)	9
Okänd status (O)	3 420
Övertäckning (Ø)	47
Rampopulation (N)	5 079

Kategorin *bortfall* utgörs av rektorer som med säkerhet tillhör målpopulationen, men som inte har besvarat enkäten. Det är rektorer som har avböjt medverkan i undersökningen.

Kategorin *övertäckning* utgörs av rektorer som med säkerhet inte tillhör målpopulationen. Till exempel har de meddelat att de inte arbetade som rektorer när enkäten skickades ut. Information om storleken på övertäckningen har främst erhållits genom rektorer som på eget initiativ skickat e-post till Riksrevisionen. Övertäckningen beror bland annat på att vi i adressfilen hade icke-uppdaterad information. Rektorer som vi har skickat enkäten till kan ha avslutat sin tjänst, en annan förklaring kan vara att skolan lagts ned och därmed inte är en del av målpopulationen. Vidare har vi bett individer som är rektorer för flera skolor att enbart svara på en av de enkäter som de har mottagit.

Kategorin *okänd status* utgörs av rektorer som inte har hörts av, varför det är okänt om de tillhör målpopulationen. Enkäten skickades vid majoriteten av skolorna till skolans officiella e-postadress. I cirka 40 procent av fallen fanns tillgång till rektorernas personliga e-postadresser. Att Riksrevisionen inte har haft tillgång till samtliga rektorers personliga e-postadresser har sannolikt fått till följd att ett stort antal rektorer inte har nåtts av enkäten och inte har haft möjlighet att besvara den. Antalet med *okänd status* är således högt.

Analys av bortfall

En låg svarsfrekvens från en målgrupp medför att det är svårt att veta om de som besvarade enkäten är representativa för hela målgruppen. På grund av den låga svarsfrekvensen finns det skäl att vara försiktig med att dra några långtgående slutsatser om rektorers uppfattningar om statens insatser. Ett generellt stort bortfall och skillnader i bortfallstorlek ökar risken för snedvridningar av resultaten och påverkar därmed generaliserbarheten. I en analys av bortfallet har befintliga registervariabler använts. Syftet är att bedöma skillnader i svarsandelar mellan olika grupper av rektorer och om representativiteten kan påverkas av bortfallet.

I bortfallsanalysen har följande registervariabler varit tillgängliga och relevanta att använda: om skolan inspekterats av Skolinspektionen under perioden

oktober 2011–oktober 2012, grund- eller gymnasieskola, huvudman, skolstorlek och kommunstorlek. Generellt är kvaliteten på registervariablerna god.

I bortfallsanalysen undersöks om det finns olikheter i svarsfrekvens med utgångspunkt i tillgängliga registervariabler. Den totala svarfrekvensen var 32 procent. I enkäten har Riksrevisionen haft tillgång till personliga e-postadresser till rektorer vars skolor har blivit inspekterade av Skolinspektionen oktober 2011–oktober 2012. Svarsfrekvensen bland dessa skolor är 30 procent, och alltså jämförbar med svarsfrekvensen för rektorerna totalt.

I tabell 2.4 presenteras svarsandelen för grundskolor respektive för gymnasieskolor fördelat på huvudmannakategori. Fördelat på huvudmän framgår att svarsandelen är något högre bland enskilda huvudmän. Skillnaden mellan kommunala och enskilda huvudmän är dock inte särskilt stor. När det kommer till skolor som har en landstingskommunal huvudman är dessa få, 7 av 19 skolor har besvarat enkäten.

Tabell 2.4 Svarsandel fördelat på huvudman och skolkategori

Huvudman	Grundskola	Gymnasieskola	Samtliga
Kommunal	29%	37%	30%
Enskild	38%	31%	35%
Landstingskommunal	*	37%	37%
Totalt	31%	35%	32%

Gymnasieskolor har besvarat enkäten i något högre utsträckning än grundskolor. Skillnaden är dock marginell. Det finns vissa skillnader i grundskolan mellan enskilda och kommunala skolor. Grundskolor med enskilda huvudmän har en högre svarsfrekvens än kommunala. I gymnasieskolan förhåller det sig tvärtom. De kommunala gymnasieskolorna har besvarat enkäten i något högre utsträckning än gymnasieskolor som har en enskild huvudman.

Tabell 2.5 Svarsandel fördelat på skolstorlek

Skolstorlek	Svarsandel
1–50 elever	28%
51–200 elever	30%
201–500 elever	33%
501 elever eller fler	38%
Totalt	32%

I tabell 2.5 presenteras svarsandelarna för skolor med olika antal elever. Även i detta fall är det inte någon stor skillnad i svarsfrekvens mellan de olika skolstorlekarna.

De största skolorna har svarat i något högre utsträckning än resterande skolor men skillnaden är inte markant.

Tabell 2.6 Svarsandel fördelat på kommunstorlek

Kommunstorlek	Svarsandel
Upp till 10 000 invånare	30%
10 001–20 000 invånare	31%
20 001–50 000 invånare	34%
50 001 eller fler invånare	32%
Totalt	32%

I tabell 2.6 redovisas svarsfrekvensen för kommuner av olika storlek. Som framgår i tabellen skiljer sig inte svarsfrekvensen nämnvärt mellan stora och små kommuner.

Sammantagen bedömning av bortfallet

Det finns risk för snedvridna resultat i form av under- eller överskattning av vad rektorerna anser om statens stöd och utvecklingsinsatser på grund av den låga svarsfrekvensen. Det är till exempel inte helt orimligt att anta att det finns en större benägenhet hos de rektorer som tagit del av statens stödinsatser att svara på enkäten. Det är sannolikt att rektorer som har besvarat enkäten har en mer positiv inställning till statens insatser och har ett större engagemang i frågorna än rektorer i allmänhet. Det här skulle kunna innebära en överskattning av enkätens resultat. Detta har vi dock inte haft möjlighet att mäta.

Vad gäller bortfall för olika kategorier, till exempel skolstorlek eller typ av skola finns det inte några stora skillnader i bortfallet som skulle kunna ge skevheter i resultaten. Olika kategorier av skolor etc. har besvarat enkäten i ungefär samma utsträckning.

Enkäten om rektorers uppfattning om statliga stödinsatser

Nedan följer den enkät som Riksrevisionen skickade till rektorerna.

Följebrev

Frågorna i enkäten syftar till att ge Riksrevisionen en uppfattning om insatser som staten gör för att stödja skolor för att motverka kränkande behandling av elever.

Som rektor är du en central person och ingår i en viktig målgrupp för statens stödinsatser. Det är därför viktigt för oss att få din uppfattning om hur statens stödinsatser fungerar och skapar nytta på din skola. Vi är också intresserade av att få lärares uppfattningar i dessa frågor. Sist i enkäten blir du därför ombedd att uppge e-postadresser till två lärare på din skola som kan tänka sig att bli kontaktad av oss i ett senare skede.

Med kränkande behandling menar vi i denna enkät kränkningar som enligt skollagen är ett uppträdande som kränker en elevs värdighet. Vi menar även trakasserier och diskriminering som enligt diskrimineringslagen är ett uppträdande som kränker en elev och har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Enkätfrågor

Fråga 1. Finns det en plan mot kränkande behandling på din skola?

Ja

Nej

Vet ej

Fråga 2. I vilken grad anser du att planen mot kränkande behandling på din skola kan användas som ett verktyg i praktiken?

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I låg grad eller inte alls

Vet ej

Fråga 3. I vilken grad kan du som rektor skilja mellan

- Trakasserier och kränkande behandling?
- Trakasserier och diskriminering?
- Kränkande behandling och diskriminering?

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I låg grad eller inte alls

Vet ej

Fråga 4. I vilken grad upplever du att det finns en samsyn bland din personal om när en elev utsatts för kränkande behandling?

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I låg grad eller inte alls

Vet ej

Fråga 5. Har din skola rutiner för att ta reda på vad som hänt när någon blivit utsatt för kränkande behandling?

Ja, skriftligt dokumenterade rutiner

Ja, men inte skriftligt dokumenterade rutiner

Nej

Vet ej

Fråga 6. Har din huvudman upprättat system och rutiner för hur skolan ska utreda kränkande behandling?

Ja

Nej

Vet ej

Fråga 7. Har din huvudman gett dig muntliga och/eller skriftliga riktlinjer om när ni på er skola ska rapportera kränkande behandling till huvudmannen?

Ja

Nej

Vet ej

Fråga 8. Har din skola utarbetat rutiner för att underrätta nedanstående myndigheter vid allvarliga incidenter som rör elever (t.ex. om en elev har blivit slagen)?

- Arbetsmiljöverket
- Polisen
- Socialtjänsten

Ja

Nej

Vet ej

Fråga 9. Har personalen på din skola fått information om arbetet mot kränkande behandling? (Flera svarsalternativ är möjliga.)

Ja, från skolhuvudmannen, t.ex. en kommunal förvaltning eller liknande

Ja, från Skolverket

Ja, från Skolinspektionen

Ja, från Diskrimineringsombudsmannen

Ja, från Arbetsmiljöverket

Ja, från mig som rektor

Ja, från annan källa

Nej

Vet ej

Fråga 10. Vilka av följande statliga stödinsatser har du som rektor tagit del av i det förebyggande arbetet mot kränkande behandling? (Flera svarsalternativ är möjliga.)

- Arbetsmiljöverkets föreskrifter om kränkande särbehandling i arbetslivet
- Skolverkets allmänna råd om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling
- Skolverkets stödmaterial "Nolltolerans mot diskriminering och kränkande behandling"
- Annat material från Skolverket (t.ex. rapporten om utvärderingar av metoder mot mobbning eller rapporten "Diskriminerad trakasserad, kränkt?")
- Diskrimineringsombudsmannens webbaserade verktyg för plan mot diskriminering och kränkande behandling i förskolan och skolan
- Diskrimineringsombudsmannens handledning "Lika rättigheter i skolan"
- Konferenser som berört arbetet mot kränkande behandling som anordnats av någon myndighet, Sveriges kommuner och landsting, Friskolornas riksförbund eller liknande
- Skolverkets högskolekurs "Värdegrund i teori och praktik"
- Webinarium om arbetet mot diskriminering och kränkningar
- Skolinspektionens kvalitetsgranskning om skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling

Ja

Nej

Vet ej

Fråga 11. I vilken grad anser du att nedanstående material är användbart i praktiken för att motverka kränkande behandling på din skola?

- Arbetsmiljöverkets föreskrifter om kränkande särbehandling i arbetslivet
- Skolverkets allmänna råd om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling
- Skolverkets stödmaterial "Nolltolerans mot diskriminering och kränkande behandling"
- Annat material från Skolverket (t.ex. rapporten om utvärderingar av metoder mot mobbning eller rapporten "Diskriminerad trakasserad, kränkt?")
- Diskrimineringsombudsmannens webbaserade verktyg för plan mot diskriminering och kränkande behandling i förskolan och skolan
- Diskrimineringsombudsmannens handledning "Lika rättigheter i skolan"
- Konferenser som berört arbetet mot kränkande behandling som anordnats av någon myndighet, Sveriges kommuner och landsting, Friskolornas riksförbund eller liknande
- Skolverkets högskolekurs "Värdegrund i teori och praktik"
- Webinarium om arbetet mot diskriminering och kränkningar
- Skolinspektionens kvalitetsgranskning om skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I liten grad eller inte alls

Känner inte till

Inte tagit del av

Fråga 12. Har personalen på din skola fått delta i någon av dessa utbildningar/konferenser?

- Skolverkets högskolekurs "Värdegrund och likabehandling i teori och praktik"
- Konferenser som berört arbetet mot kränkande behandling anordnade av någon myndighet, Sveriges kommuner och landsting, Friskolornas riksförbund eller motsvarande organisation
- Diskrimineringsombudsmannens kurs "Lika rättigheter och möjligheter i skolan"
- Annan utbildningsinsats

Ja, all personal/de flesta

Ja, någon eller några

Nej, inte någon

Vet ej

Fråga 13. Ange e-postadressen till den yngsta läraren i idrott och hälsa på din skola

.....

Fråga 14. Ange e-postadressen till den äldsta läraren i svenska på din skola

.....

Stort tack för din medverkan!

Bilaga 3 Enkät till lärare

I denna bilaga presenteras enkätundersökningens genomförande samt svarsfrekvens och bortfall. Enkätens frågor finns sist i bilagan.

Genomförande och utformning

Syftet med enkäten var att ta reda på lärarnas uppfattningar om statens stöd för att motverka kränkande behandling i skolan samt de svårigheter lärarna möter vid arbetet mot kränkande behandling. Under utformningen av enkäten hade Riksrevisionen samråd med Sveriges kommuner och landsting.

Kränkande behandling definieras i enkätens inledning som både kränkningar som enligt skollagen är ett uppträdande som kränker en elevs värdighet samt trakasserier och diskriminering som enligt diskrimineringslagen är ett uppträdande som kränker en elev och har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Populationen

Målpopulationen i undersökningen utgörs av lärare vid grund- och gymnasieskolor och enkäten genomfördes i maj 2013. E-postadresser till lärare erhöles genom den enkät som tidigare under våren gick ut till rektorer.²¹ I rektorsenkäten ombads respondenterna att uppge e-postadress till den äldste läraren i svenska och till den yngste läraren i idrott och hälsa på sin skola. Avsikten med att specificera typen av lärare var för att minska risken för skevhet i svaren som kan uppstå till följd av rektorns val av lärare. På detta sätt samlades 2 519 adresser in och en webbenkät skickades ut till dessa lärare. Behandlingen av personuppgifter har anmälts till Riksrevisionens personuppgiftsombud.

Datinsamling

Datinsamlingen gjordes i form av en webbenkät som skickades ut via e-post till 2 519 lärare den 20 maj 2013. Två skriftliga påminnelser skickades ut under maj och juni 2013. Datinsamlingen avslutades den 12 juni 2013.

²¹ Se bilaga 2, Enkät till rektorer.

Svarsbortfall

I enkätundersökningen erhöles 881 svar. Svarfrekvensen beräknades till 35 procent. Det har också funnits partiellt bortfall för vissa frågor i undersökningen.

Analys av bortfall

På grund av den låga svarsfrekvensen finns det skäl att vara försiktig med att dra några långtgående slutsatser om lärares uppfattningar om statens insatser. Ett generellt stort bortfall ökar risken för skevheter i resultaten.

I enkäten har inte ett slumpmässigt urval gjorts, utan rektorer som har besvarat Riksrevisionens enkät har valt ut två lärare som ska besvara lärarenkäten i samband med att de besvarade Riksrevisionens enkät till rektorer (se bilaga 2). Eftersom urvalet inte är slumpmässigt är det inte heller möjligt att generalisera resultaten. Därmed är det inte nödvändigt att göra en bortfallsanalys som baseras på tillgängliga registervariabler för att undersöka om olika grupper av lärare har besvarat enkäten i olika stor utsträckning.

Samman tagen bedömning av bortfallet

Samman taget kan den bild som framkommer av enkäten vara något mer positiv än den generella bilden. Både på grund av urvalet och på grund av den låga svarsfrekvensen. Möjligen kan de lärare som har besvarat enkäten antas ha en positivare inställning till statens insatser och ha ett större engagemang i frågorna än lärare i allmänhet. Detta är dock något som vi inte med säkerhet kan uttala oss om.

Enkätfrågor om lärares uppfattning om statliga stödinsatser

Nedan följer den enkät som Riksrevisionen skickade till lärarna.

Följebrev

Som lärare är du en central person och ingår i en viktig målgrupp för statens stödinsatser. Det är därför viktigt för oss att få lärares uppfattning om hur statens stödinsatser fungerar.

Med kränkande behandling menar vi i denna enkät kränkningar som enligt skollagen är ett uppträdande som kränker en elevs värdighet. Vi menar även trakasserier och diskriminering som enligt diskrimineringslagen är ett uppträdande som kränker en elev och har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Enkätfrågor

Fråga 1. Finns det en plan mot kränkande behandling på din skola?

Ja

Nej

Vet ej

Fråga 2. I vilken grad anser du att planen mot kränkande behandling på din skola kan användas som ett verktyg i praktiken?

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I låg grad eller inte alls

Vet ej

Fråga 3. Varför anser du att planen mot kränkande behandling inte fungerar som ett verktyg för att motverka kränkningar?

.....

Fråga 4. Bestämmelserna om trakasserier och diskriminering regleras i diskrimineringslagen medan kränkande behandling regleras i skollagen. I vilken grad kan du som lärare skilja mellan

- Trakasserier och kränkande behandling?
- Trakasserier och diskriminering?
- Kränkande behandling och diskriminering?

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I låg grad eller inte alls

Fråga 5. Anser du att det är svårt eller lätt att avgöra

- i vilken situation en elev har blivit utsatt för kränkande behandling?
- i vilken situation kränkningar på sociala medier är skolan ansvar?
- i vilken situation en kränkning ska rapporteras vidare till rektor?

Mycket svårt

Ganska svårt

Ganska lätt

Mycket lätt

Vet ej

Fråga 6. I vilken grad anser du att rektor har skapat en samsyn bland personalen för att bedöma om en elev blivit utsatt för kränkande behandling?

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I låg grad eller inte alls

Vet ej

Fråga 7. Har du fått information om arbetet mot kränkande behandling? (Flera svarsalternativ är möjliga.)

Ja, från skolhuvudmannen

Ja, från rektor

Ja, från Skolverket

Ja, från Skolinspektionen

Ja, från Diskrimineringsombudsmannen

Ja, från Arbetsmiljöverket

Ja, från annan källa

Nej

Vet ej

Fråga 8. I vilka situationer är det svårt att avgöra om en elev har blivit kränkt?

.....

Fråga 9. Vad skulle du behöva för att lättare kunna avgöra om skolan ska utreda kränkningar på sociala medier?

.....

Fråga 10. I vilken grad anser du som lärare att nedanstående material är användbart i praktiken för att motverka kränkande behandling på skolan?

- Arbetsmiljöverkets föreskrifter om kränkande särbehandling i arbetslivet
- Skolverkets allmänna råd om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling
- Skolverkets stödmaterial "Nolltolerans mot diskriminering och kränkande behandling"
- Annat material från Skolverket (t.ex. rapporten om utvärdering av metoder mot mobbning, rapporten "Diskriminerad, trakasserad, kränkt?")
- Diskrimineringsombudsmannens webbaserade verktyg för plan mot diskriminering och kränkande behandling i förskolan och skolan
- Diskrimineringsombudsmannens handledning "Lika rättigheter i skolan"
- Diskrimineringsombudsmannens "Husmodellen"
- Konferenser som berört arbetet mot kränkande behandling som anordnats av någon myndighet, Sveriges kommuner och landsting, Friskolornas riksförbund eller motsvarande organisation
- Webinarium om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling
- Skolinspektionens kvalitetsgranskning om skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling

I mycket hög grad

I ganska hög grad

I ganska låg grad

I liten grad eller inte alls

Känner inte till

Inte tagit del av

Fråga 11. Har du deltagit i någon av dessa utbildningar/konferenser?

- Skolverkets högskolekurs "Värdegrund och likabehandling i teori och praktik"
- Konferenser som berört arbetet mot kränkande behandling anordnade av någon myndighet, Sveriges kommuner och landsting, Friskolornas riksförbund eller motsvarande organisation
- Diskrimineringsombudsmannens kurs "Lika rättigheter och möjligheter i skolan"
- Annan utbildningsinsats

Ja

Nej

Fråga 12. Lämna gärna ytterligare kommentarer.

.....

.....

.....

.....

.....

Stort tack för din medverkan!

Bilaga 4 Statens stödinsatser

I rapportens femte kapitel redogörs i korthet för statens stödinsatser. I denna bilaga presenteras myndigheternas insatser om det stöd som erbjuds till huvudmän och skolor mer detaljerat.

Skolverket

Skolverket har tagit fram allmänna råd om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling.²² Dessa har tagits fram för att stödja och synliggöra arbetet med att främja barns och elevers lika rättigheter och möjligheter. De har också till syfte att förstärka verksamheternas arbete mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Under 2012 laddades Skolverkets allmänna råd ned cirka 15 500 gånger från Skolverkets webbplats. Förutom de allmänna råden har Skolverket även tagit fram ett stödmaterial om nolltolerans mot diskriminering och kränkande behandling som är tänkt att förtydliga hur skolorna ska arbeta med frågan.²³ Skolverket har även publicerat en rad rapporter som belyser kränkande behandling. Bland annat har myndigheten gjort en utvärdering av metoder mot mobbning.

Skolverket erbjuder en fortbildning som vänder sig till verksamheter som vill utveckla sitt arbete med värdegrund och likabehandling. Fortbildningen är i form av en högskolekurs på 7,5 högskolepoäng och bedrivs i samarbete med 15 lärosäten. Kursen baseras på forskning och utvärderingar av framgångsrika arbetssätt mot kränkningar. Kursen har nu erbjudits i två omgångar. Inför första omgången tog myndigheten fram en informationsfolder som spreds bland huvudmän. Man annonserade även kursen i olika tidningar samt på webbplatsen och i myndighetens nyhetsbrev. Skolverket har i samband med att kursen gavs den första gången gjort en utvärdering av vad deltagarna ansåg om kursen. Kursens deltagare var generellt mycket nöjda med kursens innehåll och kunskaperna ökade bland deltagarna.

Skolverket har tillsammans med Skolinspektionen/BEO, DO och Sveriges kommuner och landsting även erbjudit huvudmän och skolor ett antal nationella konferenser om arbetet mot kränkningar. Sammanlagt deltog 417 personer varav ungefär hälften representerade huvudmannanivån. Skolverket har därefter tillsammans med Skolinspektionen/BEO, DO och Sveriges kommuner och landsting arrangerat ett

²² Skolverket (2012a).

²³ Skolverket (2012b).

webbsänt seminarium för dem som inte hade möjlighet att delta på konferenserna. Detta seminarium riktade sig främst till huvudmän. Ett 40-tal var med i realtid. Därefter har 284 personer klickat på webbseminarielänken och 677 sidvisningar har gjorts, vara 455 unika.²⁴

Skolverket erbjuder allmänheten en upplysningstjänst. Denna har till uppgift att besvara frågor från allmänheten via e-post och telefon. Frågorna till tjänsten rör skolans alla områden. Antalet frågor varierar en hel del månad för månad. Upplysningstjänsten för statistik över de frågor som kommer in. Under de fyra första månaderna 2013 handlade 1 400 samtal och 2 400 e-brev om kränkande behandling. Cirka fem procent av frågorna till upplysningstjänsten handlar om värdegrundsfrågor.²⁵ Skolverket hjälper inte till att tolka lagar och bestämmelser och inte heller att avgöra om skolor gör rätt eller fel.

Skolverkets webbplats anses vara en central kanal för att nå ut till verksamheterna. Enligt Skolverket är deras webbplats känd bland skolvärlden och används flitigt av huvudmän och rektorer. Dock används den i något lägre grad bland lärare. På Skolverkets webbplats finns en särskild sida om värdegrund. Skolverket lägger ned resurser på att få en strukturerad webbplats eftersom myndighetens informationsmängd är mycket omfattande. Myndigheten anser att det är viktigt att föra ut informationen på ett bra och kommunikativt sätt.

Skolverket har ett digitalt nyhetsbrev som skolor och huvudmän kan prenumerera på. I nyhetsbrevet annonseras nyheter om till exempel reformer och nytt material som tagits fram. Där brukar det också finnas länkar till var materialet kan hittas. Brevet kommer ut cirka fyra gånger per år och innehåller förutom aktuell information från Skolverket också senaste nytt om studier och undersökningar inom skolvärlden. Prenumerationen är gratis och skickas direkt till prenumerantens e-postadress. Enligt Skolverket är nyhetsbrevet ett viktigt och uppskattat sätt att sprida information till lärarna.

Skolverket har i uppdrag att främja it-användningen i skolan. Myndigheten har inom ramen för detta uppdrag tagit fram Kolla källan som är ett projekt och en webbplats för att ge lärare och skolbibliotekarier stöd att lära elever att använda internet. *Kolla källan* består av fyra delar; källkritik, säker internetanvändning, informationssökning och upphovsrätt. Till viss del inryms kränkningar på nätet i detta projekt.

Diskrimineringsombudsmannen

DO har i samarbete med Skolinspektionen och Skolverket tagit fram ett interaktivt verktyg som är tänkt att stötta skolorna i deras framtagande av likabehandlingsplanen. Under 2012 hade verktyget *Plan för skolan* drygt 3 000 användare.

²⁴ E-post från Skolverket 2013-05-21. Klickerna på webbseminarielänken samt sidvisningarna gjordes mellan 18 mars och 20 maj 2013.

²⁵ E-post från Skolverket 2013-05-21.

Myndigheten erbjuder även andra typer av material, bland annat rapporter, utbildningsstöd och handledningar. DOs handledning *Lika rättigheter i skola* laddades ned 12 230 gånger på webbplatsen under 2012 och beställdes i 2 879 exemplar.²⁶ Denna handledning har fokus på likabehandlingsarbetet i sin helhet. DO vill i och med denna handledning visa skolans anställda hur skolor kan verka för att likabehandlingsarbetet ska bli en integrerad del av hela verksamheten som involverar alla som berörs av den. DO har även gett ut en så kallad husmodell som är en kartläggningsmetod för hur skolor ska se över sin verksamhet utifrån ett antidiskrimineringsperspektiv med fokus på de olika diskrimineringsgrunderna. Därutöver har myndigheten tagit fram ett särskilt material, *RESPEKT*, som riktar sig till elever. Detta material innehåller serier som belyser de olika diskrimineringsgrunderna.

DO erbjuder även utbildningar till utbildningsanordnare. Myndigheten har nyligen reviderat sitt kursutbud och de nya kurserna ges för första gången under hösten 2013. Kurserna är nivåanpassade och det finns kurser på grundnivå för dem som vill veta vad som står i lagen, fortsättningskurser för dem som vill veta hur man arbetar för att motverka trakasserier samt avancerade kurser för dem som vill arbeta för att utmana rådande normer samt eventuellt behöver riktat stöd. På kurserna ges deltagarna möjlighet att utbyta erfarenheter med de andra deltagarna. Under det kommande året erbjuder DO 15–20 kurstillfällen.²⁷

I samband med att DO påbörjade sin granskning av utbildningsanordnarens aktiva åtgärder skickade myndigheten ut ett paket med material till samtliga skolor. Paketet innehöll bland annat en handledning och ett följebrev där myndigheten presenterade sin verksamhet och där DO förklarade utbildningsanordnarnas ansvar samt myndighetens ansvar.

Skolinspektionen

Skolinspektionen ska ge råd och vägledning i samband med sin tillsyn.²⁸ Detta kan ske genom dialog med huvudmannen, rektorn eller lärare under tillsynsbesöket med utgångspunkt i det specifika ärendet. Skolinspektionen kan även genom hänvisning till kvalitetsgranskningar och Skolverkets allmänna råd ge råd och vägledning.

Externt kommunicerar Skolinspektionen även sin tolkning av lagens krav i en viss fråga genom ställningstaganden som publiceras på myndighetens webbplats. Sammanlagt finns 14 ställningstaganden publicerade. Det innebär att Skolinspektionen på ett samlat vis offentliggör myndighetens praxis på ett begränsat antal områden.

²⁶ DOs årsredovisning 2012 s. 55.

²⁷ Intervju med DO 2013-08-21.

²⁸ 26 kap. skollagen (2010:800).

Skolinspektionen ger också generell vägledning om regelverket, exempelvis i form av verktyget *Kolla din skola* där myndighetens bedömningar i tillsynen beskrivs och webbsända seminarier, där information inom ett visst område ges i samverkan med övriga myndigheter såsom Skolverket.

Barn- och elevombudet

BEO ska enligt sin instruktion bland annat ta initiativ till eller medverka i utbildnings- och informationsverksamhet som rör 6 kap. skollagen. BEO medverkar på en rad seminarier och föreläsningar varje år. BEO medverkar även genom att föreläsa på rektorsutbildningen.

BEO anordnade under våren 2013 ett webbsänt seminarium om nätkränkningar. Även Skolverket deltog i seminariet. 100 deltagare såg seminariet i realtid, där de kunde ställa frågor direkt till BEO och Skolverket. Många andra som inte fick plats kunde följa seminariet på nätet eller titta efteråt.

BEO har en BEO-telefonitjänst tre gånger i veckan, på 1,5 timme, samt en postbox dit allmänna frågor kan skickas via e-post. BEO försöker att inte ge specifika råd i ärenden utan försöker istället lyfta frågorna och diskutera om olika tillvägagångssätt som finns att tillgå. BEO har också en Facebooksida *OK skola – för en skola med o kränkningar*.

Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket ger ut föreskrifter och allmänna råd som preciserar vilka krav som ska ställas på arbetsmiljön. Verket har gett ut en föreskrift om kränkande särbehandling i arbetslivet. Denna gäller även för skolan. För närvarande håller myndigheten på att utarbeta en ny föreskrift om den psykosociala arbetsmiljön där föreskriften om kränkande särbehandling kommer att ingå. Elevernas psykosociala arbetsmiljö kommer dock inte ingå i föreskriften.

Arbetsmiljöverket har en temasida om arbetsmiljö i skolan på sin webbplats. Denna sida håller för närvarande på att revideras i samband med att hela webbplatsen ses över. Enligt företrädare för myndigheten finns det inte särskilt utförlig information om kränkande särbehandling på temasidan. Skolsidan har fokus på det systematiska arbetsmiljöarbetet. Informationen vänder sig främst till vuxna och inte till elever.

Även Arbetsmiljöverket publicerar rapporter och kunskapsöversikter. Myndigheten har bland annat gett ut en rapport om hot och våld i skolan.²⁹ Kunskapsöversikten visar att pojkar och flickor, liksom män och kvinnor, utövar olika typer av våld. Generellt

²⁹ Arbetsmiljöverket (2011). *Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland lärare och elever – kunskapsöversikt*.

använder pojkarna mer fysiskt våld och flickorna mer av indirekt relationellt eller socialt våld. Myndigheten har även en rad broschyrer som kan beställas via webbplatsen.

Arbetsmiljöverket har också en svarstjänst om de lagar och regler som finns. Råd ges dock inte om hur man kan lösa problem utan myndigheten hänvisar främst till de regler som finns att förhålla sig till.